

Промоция и профилактика на болестите - компетентност на медицинската сестра

Деспина Георгиева

Promotion and disease prevention - competence of the nurse. An important focus of the National Health Strategy 2014-20 is placed on improving the quality of education in medical schools, by expanding the practical knowledge and skills, in terms of promotion and disease prevention. Prevention and disease prevention are part of the autonomous activities of modern nursing. The question arises "Are the nurses well enough prepared, to take responsibility for self-accomplishment of this type of activity and where to apply it?"

Key words: promotion, prevention, nurse, competence

ВЪВЕДЕНИЕ

Според Националната здравна стратегия разширяването на функциите на **специалистите по здравни грижи** в лечебните заведения и особено в системата за първична медицинска помощ трябва да се възприеме като част от една по-широка тенденция към интегриране и устойчиво развитие на качеството на здравните грижи за пациентите. С нарастващо значение ще бъде осигуряването на медицински специалисти за осъществяване на специфични дейности и услуги, свързани с дългосрочни грижи, палиативни грижи и др. Друг важен момент в стратегията е поставен върху повишаване качеството на образованието в медицинските училища чрез актуализиране на съдържанието на учебните програми, разширяване на практическите знания и умения с акцент върху промоцията и профилактиката на болестите и подобряване организацията на обучението. Ключови мерки за осигуряване на качествена, ефективна и безопасна медицинска помощ са насочени и към подобряването на качествените характеристики на човешките ресурси в здравеопазването. Необходими са промени в нормативната уредба в областта на планирането на кадрите и тяхната специализация, развиването на системите за квалификация, специализация и продължаващо обучение. С оглед осигуряване на достатъчен висококвалифициран и мотивиран персонал се налага разработването и провеждането от МЗ в партньорство с други министерства и всички заинтересовани страни в здравната система (професионални организации, висши училища, национални центрове, лечебни заведения и др.) на действия, гарантиращи устойчивото развитие на човешките ресурси в здравеопазването [3].

Превенцията и профилактиката на болестите са част от автономните дейности на съвременната медицинска сестра. Възниква въпрос „Притежава ли нужните компетентности медицинската сестра, за да поеме отговорност за самостоятелно осъществяване на този вид дейности“ и „Къде ще ги прилага“.

Съгласно ЕДИ [1] в учебния план на специалност *Медицинска сестра* са включени и се изучават: Промоция на здравето, Медицинска психология, Детска педагогика и психология, Психосоциална комуникация, Социална медицина, Медицинска етика и деонтология, Социално и здравно законодателство. Дисциплините: Сестрински грижи при болни със соматични заболявания, Сестрински грижи по домовете, Сестрински грижи при възрастни, Сестрински грижи при деца и възрастни с увреждания са само част от модула *Практически основи на сестринските грижи*. Клиничната практика и учебно-практическите упражнения по посочените по-горе дисциплини се провеждат в болнична и извънболнична среда, а това дава възможност за реално приложение на знанията от студенти от първи, втори и трети курс и формиране на умения и компетентности под ръководството на преподавател. Провеждане на здравно обучение, консултиране и съветване по въпроси, засягащи здравето и болестта са част от самостоятелните дейности, който

медицинската сестра може да извършва самостоятелно. Съответният хорариум часове, теоретичната и практическа подготовка дава основание да се твърди, че университетското сестринско образование гарантира придобиване на съответните компетентности – както теоретични, така и практически, изразяващи се в:

- осъществяване оценка на здравното състояние на пациентите и отчитане на здравната им култура;
- отдиференциране на потребностите на пациентите от информация за болестта и начините за контролиране;
- формиране на умения за самоконтрол на хроничните заболявания в извънклинична среда;
- планиране, организиране и извършване на здравни грижи, съобразно установените потребности;
- планиране и осъществяване на промотивни и профилактични програми;
- провеждане на здравно обучение, насочено към повишаване на здравната култура;
- самооценка на дейността при спазване на стандарти за добра здравна грижа, при отчитане на ефективността на сестринското обслужване и икономическите измерения;
- нагласа за непрекъснато обучение, професионално развитие и участия в научни изследвания за инициране на промени в сестринската практиката [4].

ИЗЛОЖЕНИЕ

Реализацията на посочените компетентности от медицинската сестра след завършването на студентите е големият и неизяснен въпрос. Все още не е регламентирана промотивната и профилактична дейност на медицинската сестра чрез длъжностна характеристика. Друг не по-маловажен проблем е липсата на формирано в обществото доверие към медицинската сестра и битуващ стереотип, че тя е само изпълнител на назначенията на лекаря. Липсва и реална екипна дейност - медицинската сестра не се възприема като пълноправен член на медицинския екип. Заплащането на медицинската сестра в извънболничната помощ се осъществява от общопрактикуващия лекар или от специалист. БАПЗГ не е включена като страна при сключване на договор с НЗОК, а това автоматично поставя медицинската сестра във финансова зависимост подчиненост на лекаря като работодател. В обществото е формирано мнение и убеждение, че само лекар може да информира за заболяването и лечението, а медицинската сестра “няма правомощия да отговаря на въпроси, свързани със здравето и болестта”. Това са част от многобройните фактори определящи отсъствието на автономна промотивна и профилактична сестринска дейност. Компетентностите на медицинската сестра са посочени в Наредба 1 [2] като в отделен раздел са включени дейности, които тя може да извършва самостоятелно.

За разлика от България, медицинската сестра в Европа заема централно място в първичната здравна помощ, обвързано с нейната компетентност да предоставя здравни грижи, да ръководи екипи за провеждане на здравно обучение, промоция на здраве и укрепване на семейното здраве. Определена е ключовата роля на медицинската сестра, произтичаща от нейните задачи и функции, подкрепена от редица документи на Световната здравна организация: Декларация на Алма-Ата; Резолюции на Световната здравна асамблея; Програма на Европейския регион „Здраве за всички“; Програма на СЗО „Здраве 21“; Стратегия на СЗО “Медицински сестри и акушерки за здраве”[4]

Университетското сестринско образование гарантира придобиване на теоретически, практически умения и компетентности. Обезпечено е с достатъчно часове в реална среда - по ЕДИ[] - 50% от обучението е практическо. За

придобиването на практически компетентности, студентите участват в организирането и провеждането на превантивни и профилактични дейности на различни групи от населението както в извънболничната, така и в болничната помощ.

Теоретичната и практическата подготовка на студентите се усъвършенства допълнително и в професионалния клуб "Здраве" към Русенски университет "Ангел Кънчев" в който членуват голяма част от студентите от първи, втори и трети курс специалност *Медицинска сестра* и *Акушерка*. Проектно-ориентираното обучение в клуба дава възможност за реализация на дейности свързани с превенция на социално- значимите заболявания и провеждане на вторична и третична профилактика на хронично болни.

Представени са конкретни дейности от обучението, гарантиращи компетентността на студентите:

1. Превенция на артериалната хипертония.

Практически компетентности за промотивна дейност, студентите от специалност *медицинска сестра* придобиват от активното им участие в националната кампания за безплатно измерване на кръвното налягане по повод Световния ден за борба с хипертонията. За трета година студентите партнират на Българската лига по хипертония и участват активно в акцията за измерване на артериално кръвно налягане на гражданите на Русе. Инициативата се провежда в 10 града едновременно през м. май. Студентите освен измерване на артериалното налягане, дават указания за правилата за контрол на артериалното налягане в дома, осъществяват на практика комуникативните си умения и придобиват компетентности за превенция на артериалната хипертония. Участват в анкетизирането на гражданите, измерването на телесната им маса. По време на акцията придобиват умения за работа в екип и качества, необходими за упражняване на професията. Прилагат на практика теоретичните знания по вътрешни болести, сестрински грижи при болни със соматични заболявания и придобиват нови знания от предварително предоставената им информация от организаторите.

Акция за измерване на кръвното налягане, 2014г

Анкетизираните 35 студента, участвали в акциите през 2013, 14 и 15 г. изказват 100% удовлетвореност от участието си и заявяват желание за включване в следващи инициативи.

2. Дейности по профилактика на заболяванията на Дихателната система.

Медицинската сестра съгласно Наредба 1/08.02.2011г. провежда обучение на пациенти с хронични заболявания. Обучението на болните от Хронична обструктивна белодробна болест (ХОББ) и техните семейства е насочено към информиране за основните рискови фактори, ролята на личността в избора на начин на живот,

превъзможване на болестта и повишаване качеството на живот. ХОББ е социално значима болест с широко разпространение, с влошено качество на живот на пациентите и значими финансови разходи. Превенцията на рисковите фактори, адекватната профилактика, съвременното лечение, осъществявано от медицински специалисти в сътрудничество с пациентите, техните близки и обществото, ще позволи подобряването прогнозата на заболяването, качеството на живот и намаляване на смъртността.

През м. март беше проведено обучение на 12 хоспитализирани пациенти с хронични белодробни заболявания - ХОББ и Бронхиална астма от студенти - специалност *медицинска сестра* - трети курс в Специализирана болница за активно лечение за пневмо – фтизиатрични заболявания “Д-р Димитър Граматиков” – Русе ЕООД. (СБАЛПФЗ). Информираността на пациентите – включва различни форми на комуникация за подобряване знанията на пациентите за заболяването и за увеличаване на мотивацията им за лечение. По време на обучението студентите акцентираха вниманието на пациентите върху необходимостта от извършване на умерени физически упражнения, спирание на тютюнопушенето, поемане на отговорност за собственото здраве и правилно провеждане на предписаната терапия. Информацията, подготвена от студентите относно провеждане на вторична и третична профилактика на пациентите е насочена към формиране на умения за контрол на заболяването и отговорност за собственото здраве. Обучението на пациентите беше проведено в следните направления:

- ✓ Предоставяне на информация за най-често срещаните хронични заболявания на дихателната система;
- ✓ Тютюнопушене и ХОББ;
- ✓ Хранене и ХОББ;
- ✓ Бронхиална астма. Обучение за правилното използване на различни видове инхалатори;
- ✓ Поведение на пациентите при битовото и външно замърсяване на въздуха;

В процеса на подготовка на обучението, студентите изготвиха информационни брошури, предназначени за пациентите. По време на обучението бяха демонстрирани правилно използване на различни видове инхалатори и маски за предпазване от прах.

Обучение на пациенти в СБАЛПФЗ “Д. Граматиков”, гр. Русе

След обучението от студентите беше осъществена обратна връзка с цел установяване на удовлетвореността на пациентите и значимостта на обучението за тях. Всички участвали пациенти заявяват удовлетвореност от участието си. Относно предоставената информация заявяват, че има голямо значение за тях и препоръчват провеждане на подобни периодични обучения. Заявяват необходимостта от възможност за споделяне на проблемите относно заболяването и протичането му.

Третото направление по формиране на превантивни и профилактични компетентности у обучаващите се медицински сестри е насочено към възрастното население.

3. Обучение на възрастни в самоконтрол на хроничните заболявания.

Обучението беше осъществено през м. май, 2015 г. в Дом за възрастни хора "Възраждане" гр. Русе от студенти- втори курс, специалност *медицинска сестра*. За целта на обучението от студентите бяха изготвени информационни брошури за най-често срещаните хронични заболявания при възрастни и стари хора - захарен диабет, хипертонична болест, мозъчен инсулт. Информацията включва препоръки за контрол на рисковите фактори при мозъчен инсулт и артериална хипертония, алгоритми за използване на инсулинова писалка и глюкомер. Беше осъществена демонстрация на измерване на кръвна захар с глюкомер. На всички 30 участници в обучението беше измерена кръвна захар и (Body Mass Index - BMI).

Възрастните хора бяха запознати с признаците на хипо- и хипергликемия, възможностите за самонаблюдение и самоконтрол на усложненията на болестта. Чрез интервю, проведено от студентите беше осъществена обратна връзка с възрастните хора. Установени са висока удовлетвореност от участието им в обучението и отправени препоръки за следваща подобна дейност.

В процеса на подготовката и провеждането на обучението от студентите беше реализирана организацията, предварителната подготовка и самото обучение под ръководството на преподавател по здравни грижи.

Утвърждаване на теоретичните знания, умението за подбор и презентиране на подходяща за аудиторията информация, демонстрация на конкретни практически умения, използване на комуникативни умения за работа с възрастни хора са само част от придобитите компетентности по време на обучението. Формирането на отговорност, умения за осъществяване на самостоятелна дейност, анализ и синтез на информация, трансфер на знания бяха осъществени в реална среда. По време на обучението студентите придобиват увереност и самочувствие от осъществената автономна дейност и от реакциите, активността и изказаната удовлетвореност на възрастните хора.

Обучение на възрастни хора в Дом "Възраждане"

Информационни брошури

Представените информационни брошури са подготвени от студентите. Финансирането за отпечатването е осигурено от Фонд научни изследвания към Русенски университет "Ангел Кънчев".

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Образованието на медицинската сестра - ОКС – бакалавър в Р България гарантира придобиване на компетентности и готовност за упражняване на промотивна и профилактична дейност както самостоятелно, така и в екип. Остава неразрешен въпросът къде да прилага своите знания, умения и компетентности, медицинска сестра желаеща реализация в извънболничната помощ. Отговорите не трябва да се изразяват в това, че медицинската сестра не е достатъчно подготвена за самостоятелна дейност или в липса на готовност за поемане на нужната отговорност, а в действия насочени към утвърждаване на нейния статут и място в извънболничната помощ.

Необходими са законодателни промени насочени към утвърждаване мястото на медицинската сестра в Р България, отреденото и признато отдавна в европейските страни. Промени, насочени към получаване нужното признание като пълноправен член в медицинската общност и утвърждаването и като значим фактор в превенцията и профилактиката на болестите. Професията *медицинска сестра* е в списъка с регулирани професии с придобити по-време на обучението в ОКС – бакалавър определени знания умения и компетентности.

ЛИТЕРАТУРА:

[1]. Наредба за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалностите "Медицинска сестра" за образователно-квалификационна степен "бакалавър", обн. ДВ. бр.95 от 29.11.2005г. - в сила от 01.09.2006 г., посл. изм. ДВ. бр.88 от 09.11.2010г.

[2].НАРЕДБА № 1 ОТ 8 ФЕВРУАРИ 2011 Г. ЗА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ДЕЙНОСТИ, КОИТО МЕДИЦИНСКИТЕ СЕСТРИ, АКУШЕРКИТЕ, АСОЦИИРАНИТЕ МЕДИЦИНСКИ СПЕЦИАЛИСТИ И ЗДРАВНИТЕ АСИСТЕНТИ МОГАТ ДА ИЗВЪРШВАТ ПО НАЗНАЧЕНИЕ ИЛИ САМОСТОЯТЕЛНО, Издадена от Министерството на здравеопазването, Обн. ДВ. бр.15 от 18 Февруари 2011г., изм. ДВ. бр.50 от 1 Юли 2011г.

[3] Национална здравна стратегия - 2014-2020
www.mh.government.bg/.../nacionalna-zdravna-strategia_2014-2020.pd...

[4] Тончева С., Борисова, Промоцията на здраве – предизвикателство пред здравните професионалисти , *conf.uni-ruse.bg/bg/docs/cp12/8.3/8.3-2.pdf*

За контакти:

Доц. Деспина Георгиева, дп, Русенски университет "Ангел Кънчев" ФОЗЗГ тел: 0889789100 , dpg Georgieva@uni-ruse.bg

Докладът е рецензиран.